

NESVARBU KIEK, SVARBU KAIP

Filosofas, visuomenės veikėjas abipus Atlanto (išėivijoje ir Lietuvoje), redaktorius, spaudos ir radijo žurnalistas per savo 75-erius gyvenimo metus labai gerai suprato beprasmybės grėsmes ir tikinčiojo žmogiškumo reikšmę. Gimė tėvų emigracijoje 1948-aisiais Vokietijoje, kur gavo pradžiamokslį, vokiečių kalbą ir kultūrą su labai aiškia muzikos vieta josios šerdyje. Neblogai įvaldė fortepijoną, bet nuo XX amžiaus šešto dešimtmečio pabaigos Jungtinėse Amerikos Valstijose savo akiratį kreipė ne į vokiečių muziką ir dvasios fenomenologiją, o žengė garsiajame Čikagos universitete (the University of Chicago) įsitvirtinusio anglosaksiško racionalizmo taku link metafizikos. Studentiškos jaunystės laikais liberaliojo intelektualinio sąjūdžio, koku tapo „Santaros-Šviesos“ federacija, aplinkoje jis buvo priimtas kaip gabiausias jaunasis mąstytojas.

Į laisvę veda mūsų kelias! – toks buvo ankstyvasis santariečių šūkis. Darytina prielaida, kad Mykolo šeimoje ta prasmingo gyvenimo ir laisvės viltis taip pat buvo išpažįstama. Nebuvo spaudimo rinktis ką nors praktiško gyvenime. Visko mačiuosiemis karo pabėgėliams iš *karių ir poetų generacijos* dažniausiai norėdavosi, kad jų vaikai taptų daktarais, teisininkais ar inžinieriais. Bet ne Drungos. Motina Birutė iš Siručių dar prieš Antrąjį pasaulinį karą studijavo filologiją Prancūzijoje kartu su žymiaisiais stipendininkais iš Lietuvos. Juos visus siejo nenutrūkstantys ryšiai, o kartais ir jautri draugystė. Didysis XX amžiaus mąstytojas Algirdas Julius Greimas buvo artimiausias. Motinos išsilavinimas ir artimoji aplinka turėjo būti Mykolui Drungai itin svarbios. Tiesą sakant, apie save pasakodamas jis dažniausiai pradėdavo nuo tėvų istorijos. Nori suprasti, kas aš, turi žinoti, kas buvo mano tėvai. Argi nėra reikšminga tokia biografijos smulkmena: iki gyvenimo pabaigos jis naudojo el. pašto adresą <sirutis20@yahoo.com>.

Mykolo tėvas, nuo gimimo Jurgis Valiulis, 1940–1941 metais antisovietiniame, o 1941–1944 metais antinaciniame pogrindyje persikrikštijo į Karolį Drungą. Laisvės kovotojo ir konspiratoriaus slapyvardis buvo tiek svarbus jo tapatybei, kad pasitraukus į Vakarų virto oficialia pavarde. Svarbu ir tai, kad Jurgis Valiulis buvo talentingas chemikas, iš pradžių mokėsis, o vėliau dirbęs kartu su prof. Antanu Purėnu, kuris 1944–1946 metais tapo dar gyvavusio Vytauto Didžiojo universiteto rektoriumi.

Karas ir pagrindinė veikla daugeliui talentingų lietuvių reiškė ilgą mokslo pertrauką. Gestapo sučiuptas 1944 metų balandžio mėnesį kartu su kitais *Laisvės kovotojais*¹ Jurgis Valiulis nacių kalėjimuose ištvėria metus, o 1945-ųjų vasarą atsiduria sovietų terorizuojamoje Lietuvoje. NKVD sekamas ir tardytojų spaudžiamas šnipinėti Antano Purėno aplinką turėjo rinktis. Dėl džiovos ir visiško nusilpimo eiti į mišką partizanų takais negalėjo, tad išdrįso per žaliąją sieną brautis į Vakarų. Pasisekė. Tada vėl pasinėrė į konspiracinę veiklą, tęsė mokslo darbus, apsigynė chemijos srities daktaro disertaciją (PhD), dirbo svarbius darbus JAV pramonėje. Tuo pačiu metu jis rodė didžiulę erudiciją, rūpestį socialiniais mokslais ir, tikriausiai, džiaugėsi sūnaus žingsniais į filosofijos aukštumas. Tokioje šeimoje paprastas praktiškumas ir karjeros siekimas neturėjo atrodyti itin svarbūs dalykai. Ir priešingai: idealizmas, rūpestis bendrais reikalais, bendražmogiška jautra ir lietuviškas patriotizmas buvo visa ką supantys dalykai.

Mykolo Drungos asmenybės brandai didelę reikšmę turėjo ir būsimasis Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus, kurį su jo tėvu suvedė draugėn *Laisvės kovotojų* konspiracija. Drungų šeimai persikėlus iš Vakarų Vokietijos į Čikagą, Valdas Adamkus tapo vienu artimesnių draugų. Paties prezidento atmintyje įsirėžė laikotarpis, kuomet Mykolas studijavo filosofiją garsiajame Čikagos universitete. Tame svarbiame žmogaus augimo amžiuje Mykolas dažnai svečiuodavosi Adamkų namuose, kurie jam buvo pakeliui į universitetą ir atgal namo. Valdas Adamkus sako tiesiai: tuo laikotarpiu Mykolas buvo it koks mylimas globotinis, motiniškai vaišinamas Almos Adamkienės ir būsimam prezidentui palaikantis nesiliaujančius pokalbius apie Lietuvos ir pasaulio lemtį.

Dabar, Mykolui Drungai išėjus, labai stipriai galima teigti, kad jo asmenybėje puikiai derėjo kone bohemiškas laisvės jausmas su tradiciška pagarba tėvams. Ir ne tik šeiminių sentimentų lygmenyje, bet ir svarbių, principinių, pasaulėžiūrinių dalykų plotmėje. Tas bruožas labai stipriai buvo paliudytas, regis, prieš du dešimtmečius. Vytauto Didžiojo universiteto (toliau – VDU) Lietuvių išeivijos institute buvo minimas Karolis Drunga. Prezidentas Valdas Adamkus tuomet į sūnaus

¹ Turima omeny Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga (LLKS) – Lietuvos pasipriešinimo sovietiniam ir nacių okupaciniams režimams organizacija.

rankas perdavė Lietuvos Respublikos ordiną, kuriuo po mirties buvo apdovanotas jo tėvas. Mykolas Drunga tada pasakė maždaug tokius žodžius: „Priimdamas apdovanojimą mano Tėvelis būtų labai džiaugęsis, kad Valdas Adamkus tapo antruoju atkurtos Lietuvos prezidentu...“ Ir paaiškino, kad jo tėvas ir kiti *Laisvės kovotojai* ištikimai laikėsi *krašto primatos* principo: Lietuvos likimas pirmiausia yra Lietuvos lietuvių rankose, o politinio egzilio lietuviai gali tik padėti pirmiesiems savo lūkesčius įgyvendinti. Todėl, kai tauta išsirinko pirmuoju prezidentu buvusį sovietinės Lietuvos komunistų vadą Algirdą Brazauską, Mykolas nei labai stebėjosi, nei keikino kairiuosius rinkėjus. Beje, ordino įteikimo iškilnėse Mykolo Drungos žodžius girdėdamas nesistebėjo ir pats Valdas Adamkus.

Apskritai čia derėtų pabrėžti, jog liberaliesiems politiniams išėivijos veikėjams buvo ir liko artimas *kairiojo jautrumo* jausmas, pasibaisėjimas empatijos nerodančiu naujojo, posovietinio lietuviško kapitalizmo veidu. Tiek *Vilties prezidento* vardą užsitarnavęs Stasys Lozoraitis, tiek jo rinkimų štabo vadas Valdas Adamkus, tiek Mykolas Drunga didžiausia atkuriamos Lietuvos problema laikė begalinę didelės dalies lietuvių skurdą. Laisvės šūkius ir valstybės nepriklausomybę skanduojančiam naujam Kovo 11-osios Lietuvos elitui tai rūpėjo gerokai mažiau. Ko gero, nebus per daug teigti, kad jiems (ir būtinai minėtinam Algirdui Juliiui Greimui) taip pat buvo nesvetimas toks kairumas, kokį manifestavo dar vienas *Laisvės kovotojų* veteranas, istorikas ir nerimastingas „Akiračių“ autorius Vincas Trumpa: „Kairysis visada priešgyniauja viešpataujantį valdžiai, net jei valdžioje kairieji...“

Mykolo, kuris tais sunkiais pereinamojo (ar pradinio) Lietuvos Respublikos laikotarpio metais dirbo Laisvosios Europos radijuje Miunchene, o vėliau Prahoje, balsas taip pat buvo persmelktas gilaus rūpesčio žmogiškumo likimu. Dar akademinėje jaunystėje, siekdamas daktarato Masačusetso technologijos institute (Massachusetts Institute of Technology, MIT), Bostone, jis suko į antikarines studentų demonstracijas, protestavo kartu su kitais teisybės ieškančiais nenuoramomis prieš silpnųjų engimą ir prieš amerikiečių karo veiksmus Vietname. Lietuviai nebūtų verti savo laisvės, jeigu nestotų į visų kitų skriaudžiamųjų gynėjų gretas – tai buvo labai aiškiai išreikštas principas, kuris Drungų šeimoje buvo gerai suprastas.

Net kelios lietuvių kartos, klausėsi (pradžioje – Laisvosios Europos radijo, o vėliau LRT radijo bangomis) Mykolo Drungos balso, turėjo patirti, jog jis niekada ir niekur, jokiame savo komentare neleido prasismelkti kokio nors pranašumo prieš sovietų priespaudą išgyvenusius lietuvius gaidoms. Jis buvo itin jautrus nuskriaustiesiems, nuolat rodantis didelę pagarbą paprastam varguoliui. Dažnas su juo bendravęs patvirtins, kaip jis prisimindavo darbą Bostono „Keleivio“ redakcijoje, kuriai vadovavo senas ir kilnus lietuvių socialdemokratas Jackus Sondeckis-Sonda. Mykolas sakydavo, kad Sonda buvo kairiojo jautrumo žmogaus pavyzdys: „Jis galėjo pasidalyti su kitu paskutiniu juo sumuštinio kąšniu...“

Kita vertus, neleistina, kad nekrologo puslapiuose velionis būtų nupieštas it koks nerealus Kalėdų Senelis. Nuoširdžiai tikinčio, tradicinių katalikiškų pažiūrų *santariečio* (tikrai tai buvo Mykolo Drungos bruožas) politinės pažiūros ir netgi principinis griežtumas apsiereiškė paskutiniu nepriklausomos minties mėnraščio „Akiračiai“ laikotarpiu. Penkerius paskutinius gyvavimo metus mėnraštis buvo leidžiamas Kaune. Buvęs redaktorius Virginijus Savukynas (ir keletas redakcinės kolegijos narių) turėtų prisiminti, kaip griaudėjo Mykolas dėl to, kad vienu metu buvo spausdinami buvusio Lietuvos socialdemokratų premjero Gedimino Kirkilo pasisakymai. Mykolas taip užsipuolė redaktorių, kad tas netgi turėjo pasitraukti.

Kaip ir kiekvieno istorine asmenybe tapusio žmogaus atveju, tik rimti biografijos tyrinėjimo ir aprašymo darbai galėtų nupiešti tikrovišką herojaus portretą. Bet Lietuvoje, deja, šis žmogiškumą palaikantis žanras vangiai plėtojasi. Norėtuši, kad būtent tikėtini Mykolo Drungos biografijos autoriai pataisys, paneigs ar patvirtins greitas mano prielaidas. Pirmiausia dėl to, kaip klostėsi jo gyvenimo atkarpa nuo XX amžiaus aštunto dešimtmečio pabaigos iki 2004 metų. Teigčiau, kad Mykolo pasirinkimų kryžkelėse patriotinis, visuomeninis veikimas nurungė akademinį pašaukimą. Paniręs į anglosaksišką analitinės filosofijos tėkmę, jis buvo pradėjęs dalytis savo mąstymo vaisiais su raštinga auditorija. Tačiau sėkmingai MIT pradėtos disertacijos, skirtos XVIII amžiaus airių filosofo George'o Berkeley'io *immaterialism'ui*, jis nebaigė – metė aukštąsias studijas anksčiau laiko. Tada puolė į žurnalistinę ir šviečiamąją veiklą amerikiečių lietuvių bendruomenėje, kurį laiką buvo redaktorius ir rašė populiarumo viršukalnę pasiekusiame „Drauge“, leistame Čikagoje. Aplinkybėms susiklosčius, o protėvių kraštui alsuojant laisvės dvasia, atsidūrė arčiau Lietuvos – Laisvosios Europos radijo redakcijoje. Pats geriausias žmogus reikiamu metu tinkamojoje vietoje. Iki šiol enciklopedijoje įsitvirtinęs žurnalisto Mykolo Drungos tapatybės, minties ir balso prisiminimas.

Ramus, susivaldantis, labai logiškas bei nuosekliai argumentuojantis kalbėjimas ir rašymas. Pabrėžtinai taisyklinga lietuvių kalba, ko gero, deranti su pianisto klausa ir „natūralizuota“ vokiečių bei anglų kalba. Jis buvo vienas iš tų retųjų viešojo gyvenimo atstovų, kurio šneka ir rašto kalba buvo labai arti viena kitos. Ar tik nebus taip, kad iš griežtos ir disciplinuotos amerikietiškos analitinės filosofijos mokyklos į viešąją Lietuvos erdvę jis atnešė kantrius įrodinėjimus ir loginius argumentus, iškildamas kaip koks banglaužio stulpas priešais putojančią, metaforizuotą, sovietmetyje kažkiek užkalkėjusią ezopinę kalbą. Ar ne dėl to Mykolo Drungos komentarai buvo taip laukiami Lietuvos klausytojo? Tai teigti jaučiuosi visiškai įgalus. Mykolas nesyk taisė mano angliškus tekstus

(nesyk užsiminė, kad gal geriau rašyčiau lietuviškai...), vertė į anglų lietuviškus. Tad metaforos, ironijos ir ezopiškų vingrybių bei žaidimų potekstėmis jis, tiesą pasakius, negalėjo pakęsti. Aš atsimušinėju liūdnokais aiškinimais apie sunkiai savyje įveikiamą sovietinės praeities slėgį. Jei bent kiek man pasisėkdavo ištiesinti plunksnakotį, tai tik dėl Mykolo daromo poveikio.

Kažkiek keista, kad, palydint amžinybėn viešos bičiulystės jausmus, labiausiai išryškėja itin menkas filosofo Mykolo Drungos pažinimas. Nuo 2004 metų jis pradėjo dirbti VDU Lietuvių išėivijos institute, dėstyti žurnalistikos studentams. Žinoma, buvo labai svarbus LRT balsas, o jo parengtos Vakarų spaudos apžvalgos bent kiek praverdavo parapiinio lietuvių *salionėlio* langą į pasaulį. Jam išėjus, beviltiško uždarumo ir itin siauro pasaulio akiračio jausmas galutinai užkariavo dabartines mūsų medijas. Dabar iš žurnalistikos liko tik šešėlis, viešiesiems komunikatoriams iš vienos pusės ir šokantiems bei dainuojantiems propagandistams iš kitos galutinai užkariavus viešąją erdvę.

Tačiau pačiam Mykolui Drungai asmeninės tapatybės pamatiniu akmeniu buvo metafizika ir niekur nedingęs filosofinis idealizmas. VDU, ypač sielos bendrystę jautusio Leonido Donskio dėka, jis galėjo susikurti minties tiltą tarp senokai apleistos filosofavimo krypties ir naujo gyvenimo Lietuvoje. Dabar regisi, kad apsisprendimas įsilieti į gimtosios tėvų šalies gyvenimą jam reišė grįžimą prie filosofijos, tačiau nepaliekant šalikelėje žurnalistikos. Gyvenimas Lietuvoje padėjo susikurti pilnatvę ten, kur anksčiau reišėjo rinktis *arba... arba*.

Ši simultaniška, kartais net alinanti veikla nebuvo publikos vienodai matoma. Gal ir nėra paradoksalu, kad mažiausiai pastebėta tai, kas pačiam Mykolui Drungai buvo svarbu. Pagaliau jis pabaigia savo Berkeley'ui skirtą disertaciją, kurią parašė angliškai. Tarptautinė gynimo taryba prisidėjo prie gerosios filosofų naujienos išplitimo Vakarų pasaulyje, kur metafizika ir Berkeley'io mintys gyvuoja geriau nei posovietinėje erdvėje. Intelektualinės mūsų raidos tyrinėtojai turėtų būti įspūdingas faktas, kad bent keletas vakariečių filosofijos profesorių piršosi į svečius, vizitavo Mykolą Drungą VDU, kad galėtų sodrinti savo supratimą ir mąstymą.

Filosofiniuose raštuose Mykolas Drunga buvo labai nuoširdus. Po mirties jo mintys skverbiasi dar giliau ir liudija tai, kas anksčiau reišė mažiau. Štai savo pasakaitoje, o vėliau poleminiame straipsnyje „Nei žudyti, nei žudyti, bet kam kurti naują gyvybę“ jis rašė:

Sendamas apie mirtį dažnai pagalvoju, nes dabar ji arčiau manęs, nei buvo prieš, tarkim, penkiasdešimt metų. Bet ir tada dažnai apie ją pagalvodavau – gal net dar dažniau kaip šiandien, tačiau visai kitaip. Tada entuziastingai skaičiau egzistencialistus ir apie juos, ėmiau į širdį Juozo Girniaus žodžius, jog „pagal Platoną, tikrai atsidėję filosofijai rūpinasi tik tuo, kaip reikia tinkamai mirti. Tikroji išmintis slypi pasiruošime mirti, ir pagal

tai filosofija yra menas sutikti mirtį tinkamai pasiruošus. Užuoat baiminuisis mirties, filosofų didybė yra tinkamai mirti, kaip Sokratas paliudijo savo mirtimi.“

Tačiau dar esant jaunam, ačiū Dievui, sveikam ir myriop nenuteistam, tinkamas pasiruošimas mirti tada tebuvo tolimos, dar pagreičio neįėjusios ateities projektas. O vis dėlto perskaitęs Levo Tolstojaus apysaką „Ivano Iljičiaus mirtis“ – ją perskaičiau paauglystėje ir buvau sukrėstas – supratau, jog to pasiruošimo negalima atidėti, jį reikia pradėti dabar, užtat tą darbą ir pradėjau paauglystėje – ir čia Juozo Girniaus knyga „Žmogus be Dievo“ buvo nepamainomas vadovas. (Drunga² 2015: 249)

Kaip žmogus iš tos lietuvių išeivijos kartos, kurios neslėgė *nevisavertiškumo kompleksai* (Mykolo bičiulio Kazio Almeno nukalta kategorija), jis nepraleisdavo progos sustiprinti lietuvių filosofinės minties reikšmingumą pasaulyje. („<...> grįžtant prie Juozo Girniaus, šiandien galiu pasakyti, kad būtent jo knyga savo turiniu ir skvarbumu nedaug atsiliko nuo to, ką anuomet išvis buvo galima apie egzistencializmą paskaityti Amerikoje angliškai. O kodėl ji nebuvo išversta į tą kalbą – kitas klausimas“ (Drunga 2015: 250).) Kita vertus, laisvos diskusijos ir pagarbaus santykio su diskutantu kultūroje subrendęs, jis nuolat rodė pavyzdį, kaip reikia kibti į atlapus didžiausiam autoritetui.

Jis labai vertino didžio lietuvių filosofo Arvydo Šliogerio nuopelnus, bet tiesiog manė esant nepagarbos ženklui skaityti jo veikalus ir nebūti kritiškam. Dievotas lankstymasis, kad ir prieš mylimą autoritetą, jam neatrodė intelektualinė dorybė. Jis buvo įsitikinęs, kad didžiausia lietuviškos filosofinės minties karalijos yda yra menkas reagavimas į keliamas idėjas. 2013 metais VDU leidžiamame žurnale „Darbai ir dienos“ Mykolas Drunga išspausdino didelę ir kandžiai kritinę Arvydo Šliogerio filosofijos studiją keistu pavadinimu „Ar nargliuos šianakt gaspundai?“. Ta keistenybė atsirado Drungai reaguojant į jam tolimą audringą Šliogerio kalbos metaforiką. Vėliau į tą rašinį reaguodamas filosofas Gediminas Karoblis dar kritiškiau pasakys: „Tai įrodymas, kaip Drunga nesuprato Šliogerio.“ Ir dar: „Šioje studijoje labai aiškiai susidūrė Rytų Europos egzistencinės fenomenologijos mąstysena su negailestinga anglosaksų analitinės filosofijos logika.“ Dabar nedera abejoti, kad Arvydo Šliogerio mintis verta kritinio klausinėjimo, o Mykolo Drungos pastabos bus tokio klausinėjimo pradžių pradžios tekstas.

Tegul kalba pats filosofas darsyk mums atvirai išpažindamas savo kūrybinės autobiografijos faktus:

Šitokiu pavadinimu buvau ėmėsis rašyti straipsnį prieš maždaug du dešimtmečius po to, kai išeivijoje leidžiamuose „Metmenyse“ pirmą kartą perkaičiau išpūdingą Arvydo Šliogerio tekstą „Parmenido tezė“ ir čia pat užsimaniau jį kritiškai panagrinėti. Gerai, kad to straipsnio neužbaigiau, jį, vos pradėję, per dažną ir tolimą kraustymąsi kažkur

² Citata iš: Drunga, Mykolas Jurgis. Nei žudytis, nei žudyti, bet kam kurti naują gyvybę. *Darbai ir dienos*, 2015, nr. 63, 248–258.

praganiau, tik ne sykį prisiminiau jo (man tada gražiai skambėjusį) pavadinimą. Kadangi tuo pavadinimu siekiau pateikti gramatiškai nepriekaištingai sukonstruotą, tačiau semantiškai prasmės stokojančią („nonsensišką“) klausimą, maniau po jo vėliava galėsiantis elegantiškai, bet triuškinamai „sudirbti“ Šliogerio tekstą kaip per daug jau sulipusį su nesąmonėmis. Be kai vėliau dar kartą kelis sykius įsiskaičiau į „Parmenido tezę“ ir po to susipažinau su daugeliu kitų Šliogerio tekstų, pakeičiau nuomonę ir supratau, kad nors juose ir pasitaiko nesąmonių, jų nepalyginamai mažiau negu, pvz., Martino Heideggerio ar G. W. F. Hegelio raštuose, visai nekalbant apie kokį nors Jacques'ą Derrida ar Jacques'ą Lacaną. (Drunga³ 2013: 9–10)

Savo kritinėje studijoje jis prisiminė MIT laikų dėstytoją, generatyvinės gramatikos kūrėją Noamą Chomsky'į ir su ne mažiau revoliucingu užmoju kibo į *provokatyviai* ir *sugestyviai* rašiusio Šliogerio kalbą. Bet ir į save filosofas Mykolas Drunga žiūrėjo pro tuos pačius akinius. Štai dar viena nuoširdi jo minčių salvē:

<...> Dabar džiaugiuosi, kad tąsyk, paskutiniojo XX amžiaus dešimtmecio pradžioje, nesileidau savo išmoktu analitinės filosofijos metodu „išmėsinėti“, narstyti „kaulelis po kaulelio“ minėtą Šliogerio esė apie Parmenidą, nes būčiau, jei ne ištaisai, tai bent daugelyje vietų žiauriai nepataikęs ir liūdnai nusišnekėjęs. Džiaugiuosi ir tuo, kad išeivijoje, man artimame „Santaros-Šviesos“ ratelyje Šliogeris buvo vertinamas kaip vienas iš tų retų Lietuvos filosofų, kurie jau prieš 1990 m. kūrė stiprius tekstus, niekaip nepataikavusius okupanto ideologijai ir tiesiog visiškai į ją neįtelpančius (vėliau suvokiau, kad jie taip pat neįtelpa į jokią kitą ideologiją ir šiaip nepritampa prie jokios filosofinės mokyklos apskritai). Tik tada, kaip sakiau, ne iš karto įžvelgiau tų tekstų tikrai labai didelį originalumą ir stiprumą (iš dalies dėl to, kad man buvo svetima vadinamoji „kontinentinė“ filosofijos tradicija, iš kurios vienintelės Šliogeris sėmėsi syvų). Šiuo rašiniu norėčiau šitą savo neprimatymą atitaisyti. (Drunga 2013: 10)

Ne mano jėgoms ir ne nekrologo rėmams platesnis filosofo Mykolo Drungos pristatymas. Čia tik norėjosi bent kiek atskleisti *išsilavinusioje lietuvių visuomenėje beveik nepastebėtus* jo asmenybės bruožus, kuriuos aš laikau lemtingais. Be to, šie epizodai galbūt paaiškina tą liūdną faktą, kad VDU daktaras (o dar ir garbės daktaras filosofijoje) taip ir nebuvo įsileistas į filosofijos programą. Jis dėstė būsimiems *žurnalistams*, kuo turėtų džiaugtis visi lankę jo paskaitas. Tačiau negalėjimas pasidalyti savojo idealizmo vaisiais su filosofijos studentais man regėjosi apgailėtinas dalykas.

Tas liūdnas atvejis VDU kažkiek lygintinas su kito filosofijos profesoriaus, vieno žymiausių amerikiečių filosofinio pragmatizmo žinovų Kęstučio Skrupskelio nutolimu nuo lietuvių mąstyklos. Nors istoriografija iš to daug pelnė (Skrupskelis parašė bent keturias įspūdingas istorijos knygas), tačiau faktas, kad jo filosofavimas nepritapo prie vietinės aplinkos, atrodo, neginčytinas. Intelektualinės istorijos tyrinėtojų uždavinys būtų aiškintis, kur čia šuo pakastas. Greičiausiai

³ Cituota iš: Drunga, Mykolas Jurgis. Ar nargliuos šiųnakt gaspundai? *Darbai ir dienos*, 2013, nr. 59, 9–48.

nieko-labai-asmeniško čia nebūta, neteko girdėti, kad dėl to Mykolas Drunga būtų skundęsis ar viešumoje apgailestavęs.

Čia turiu prisipažinti, kad per filosofijos mintį ir kilnią akademinės tradicijos giją jaučiuosi įpintas į nematomus saitus, kurie sieja mane su Mykolu Drunga, Arvydu Šliogeriu, Leonidu Donskiu. Mat buvau „Darbų ir dienų“ vyriausiasis redaktorius, kai cituoti straipsniai buvo priimti spausdinti. Su Arvydu Šliogeriu mane siejo sena draugystė, o ir Leonidas Donskis itin pagarbiai į jį žiūrėjo, stengėsi, kad unikali Šliogerio filosofija pasiektų angliškai skaitantį Vakarų skaitytoją. Drunga dirbo ir su mano, ir su Leonido Donskio tekstais. Tada regėjosi, kad viešoji bičiulystė yra lemtinga sąlyga kritiniam galvojimui, kuris reikalauja analitinio santykio visų pirma su *saviškių* tekstais. Kai *gaspundai* buvo publikuoti, tikėjau sulaukti kokio nors Šliogerio atgarsio. Nebuvo arba neišgirdau. Mykolui Drungai tas irgi rūpėjo, bet vėl liko nežinioje jo straipsnio pasekmės. Nežinau, ar jis nutuokė, kokias mintis Šliogerio galvoje tas rašinys sukėlė.

Mykolas Drunga stengėsi savo artėjančios pabaigos sunkenybe kitų neapkrauti. Jis rūpinosi kitų vargais, neretai atsiskleisdamas it koks sekuliarus nuodėmklausys ir sokratiškos išminties guodėjas. Ne vien metais gyvenimas matuojamas. „Ne taip svarbu kiek, svarbu kaip!“ – ne sykį kartojo jis filosofuojančioje užstalėje. Greičiausiai ne tik man nuo tokių užstalių liko pleventi kažkoks mistiškas kūrybinės bičiulystės jausmas, kartais net sustiprėjantis tuomet, kai būties slenkstis skausmingai perskiria išėjusius ir kada nors dar išeisiančius. Galima būti tik iki pabaigos dėkingam už tokias likimo dovanas.

Egidijus Aleksandravičius